

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВІ ЗНАННЯ

УДК 159.9.018

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-101-104>

Віталій Панок,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5563-2572>

м. Київ

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПРИКЛАДНІЙ ПСИХОЛОГІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Анотація.

Реформи, що зараз відбуваються в українській освіті, торкаються її засадничих підвалин. Вони наголошують на необхідності переосмислення всієї системи методичного та психологічного забезпечення освіти. Психологічний супровід освітніх реформ має забезпечити діяльність психологічної служби. Значна частина інструментарію, що застосовується в діяльності практичних психологів і соціальних педагогів, має бути визнано культурно зумовленою. Визначено головні умови розв'язання проблеми співвідношення національного й інтернаціонального на рівні методології прикладної психології і психологічної практики.

Ключові слова: реформа освіти; прикладна психологія; психологічна практика; культурно-історичний зміст; методологія прикладної психології; умови поєднання національного та інтернаціонального; психологічне практикування.

Реформи, що відбуваються сьогодні в освітній галузі, безпосередньо стосуються її засадничих підвалин і потребують переосмислення всієї методології прикладних досліджень психолого-педагогічної науки. Якщо в попередні роки реформування зводилося до вдосконалення методик освітнього процесу або його організації, то на сучасному етапі реформатори, свідомо чи несвідомо, торкнулися основ педагогічної практики [1]. Зокрема особливу увагу приділено таким питанням:

- роль і місце вчителя в освітньому процесі, його професійна ідентичність і професійна позиція;
- роль і місце батьків, родини в цілому, у процесі навчання та розвитку підростаючої особистості;
- позиція і соціальна ідентичність учня в новій школі;
- впливи найближчого (і не тільки найближчого) соціального оточення на процес розвитку особистості здобувачів освіти;
- роль і вплив інформаційного середовища на формування життєвих компетенцій молоді;
- організаційні форми та зміст науково-методичного забезпечення освітньої діяльності;
- нормативні вимоги до особистості випускників закладів освіти різних рівнів тощо.

Серед головних суспільно-політичних факторів, що зумовлюють необхідність нових підходів у педагогічній і психологічній практиці, необхідно назвати: *децентралізацію* управління освітою; запровадження *інклюзивних* форм навчання і принцип інклюзивності в освітній практиці; реалізацію методології освітньої діяльності, що відома як Концепція нової української школи; широке запровадження практики рейтингування як у педагогічній практиці, так і в психолого-педагогічній науці. Ці та інші новації здійснюються відповідно до одного, простого тренду: «...приведення національної системи освіти та науки до міжнародних (європейських)

стандартів». У цьому контексті виникає проблема діалектики національного та інтернаціонального, глобалізму та націоналізму, всезагального та унікального. З точки зору психологічної науки метою освіти має бути всебічне сприяння, створення необхідних психолого-педагогічних умов, розвитку та саморозвитку індивідуальності кожного здобувача освіти, всебічного розкриття його здатностей і здібностей, формування соціально важливих рис особистості та життєвих компетентностей.

У контексті аналізованої нами проблеми особистість випускника мають формувати як загальнолюдські риси та якості, так і своєрідні національні та індивідуально неповторні. Це означає, що методологія формування та розвитку підростаючої особистості має містити як універсальні, так і національно-своєрідні методи, методики і технології.

Психологічний супровід реформування освіти здійснює психологічна служба, основною метою діяльності якої є надання допомоги учасникам освітнього процесу на основі методології прикладної психології та соціальної педагогіки [2]. У контексті обговорюваної проблеми постають питання, що пов'язані із застосуванням методів психологічної діагностики та психологічної корекції (психотерапії) у процесі психологічного практикування [3]. Наскільки ефективними є методики, які було розроблено для американських, чи, скажімо, швейцарських учнів, в умовах української школи? Ці питання, на нашу думку, можуть стосуватися й методик освітньої діяльності.

Значна частина психодіагностичних методик і переважна більшість методик психологічної корекції належать, на нашу думку, до «культурно залежних», адже в цьому контексті такі, здавалося б «нейтральні» поняття як «емоційне виснаження», «психологічне травмування», «емоційне насильство» тощо мають конкретно-історичне та етнонаціональне (релігійне) забарвлення. Навіть таке важливе для психології поняття, як «особистість» у різних культурах має різну конотацію: окремішність – українською, соціальну роль – російською. Деякі дослідники, наприклад, О. Бондаренко, ставлять під сумнів існування у слов'ян так званого Едіпового комплексу (З. Фрейд, К. Юнг), а отже, – і методів психотерапії, що на ньому ґрунтуються.

Таким чином, можемо констатувати, що проблема співвідношення національного й інтернаціонального є однією з гострих проблем прикладної психології та психологічної практики. Ця проблема, на нашу думку, не лише далека від розв'язання, а навіть не дістала належного формулювання, постановки та проблематизації. Нам, зокрема, не відомі серйозні дослідження у вітчизняній психології з цього напрямку.

Відсутність методів верифікованого оцінювання ефективності психологічної корекції ставить під питання саму можливість визначення рівня професійної підготовки спеціаліста, його атестації та сертифікації. Показовою у цьому контексті є проблема перекладу класичних психологічних текстів-підручників, монографій. Більшість з перекладів – це переклади не з оригінального тексту, а з іншомовних джерел (зазвичай – російськомовних). Значна кількість класичних психологічних текстів взагалі ніколи не перекладались українською мовою. Психодіагностичний інструментарій у багатьох випадках на вимогу часу просто перекладається українською без застосування складних і доволі обтяжливих для дослідників процедур ревалідації і без перегляду відповідних норм, «ключів» тощо. Це призводить до викривлення отримуваних результатів психологічної діагностики. Прикладом застосування методів психодіагностики можуть бути методи, що застосовувалися в процесі відбору кандидатів на посади в Національну поліцію. Результати, на нашу думку, очевидні – випадки правопорушень і, навіть, кримінальних злочинів у цій системі є непоодинокими. Таких прикладів можна навести чимало.

Головною проблемою несистемного застосування методів і методик психологічного практикування необхідно визначити «розмитість» або невизначеність методологічних засад у сучасній українській прикладній психології, відсутність чи еkleктичність методологічної позиції психолога. Корінь проблеми знаходиться ще на рівні професійної підготовки спеціаліста у закладі вищої освіти (ЗВО). З огляду на сказане, поняття «український психолог» постає надзвичайно розмитим, аморфним і невизначеним.

Ми далекі від думки, що американський психолог відрізняється від швейцарського лише мовою, яку він застосовує у професійній діяльності, чи громадянством. Приналежність психолога визначається, на нашу думку, його методологічною позицією, приналежністю до конкретної наукової психологічної школи. У зв'язку з цим, говорити про українську прикладну психологію буде можливо тоді, коли значна кількість психологів-практиків будуть мати таку самоідентифікацію, а науковці сформулюють національно своєрідні методологічні засади психологічного практикування, що, тим не менше, будуть кореспондуватися із загальносвітовими тенденціями. Лише за таких умов на світовій психологічній мапі може з'явитися Україна.

Таким чином, умовами розв'язання проблеми вважаємо такі:

- а) визначення й операціоналізація конкретної мети освітніх реформ і формулювання очікуваних результатів;
- б) визначення змісту та шляхів психологічного супроводу реформування освіти;
- в) розроблення стандартів професійної підготовки практичних психологів у системі ЗВО;
- г) визначення методологічних засад психологічного практикування у поєднанні загальносвітового та національного;
- д) визначення критеріїв оцінювання ефективності застосування методів, методик і технологій психологічного супроводу освітнього процесу в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Використані літературні джерела

1. Концепція нової української школи. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Панок В.Г., Обухівська А.Г., Острова В.Д. та ін. Психологічна служба : підручник / за ред. В.Г. Панок. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
3. Панок В.Г. Проблеми впровадження результатів прикладних психологічних досліджень в освітню практику. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2019. Т. 1. № 1. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-1-4>.

References

1. *Kontseptsiia novoi ukrainskoi shkoly. MON Ukrainy [The concept of a new Ukrainian school. Ministry of Education and Science of Ukraine]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Panok, V.H., Obukhivska, A.H., & Ostrova, V.D. et al. (2016). *Psykhologichna sluzhba [Psychological service]*. Kyiv: Nika-Tsentr, 362 p.
3. Panok, V.H. (2019). Problemy vprovadzhennia rezultativ prykladnykh psykhologichnykh doslidzhen v osvittiu praktyku [problems of implementing the results of applied psychological research in educational practice]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. Vol. 1 (1). Retrieved from: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2019-1-1-1-4>

Panok Vitalii. The Problem of National Identity in Applied Psychology in the Context of Education Reform.

Summary.

The reforms currently underway in Ukrainian education are touching on its fundamental foundations. They need to reconsider the entire system of methodological and psychological support for education. Psychological follow-up for educational reform should ensure the activities of the psychological service. Much of the methods used in the work of applied psychologists and social educators need to be recognized as culturally determined. Many underlying conditions for solving the problem of correlation of national and international at the level of the methodology of applied psychology and psychological practice are defined.

In the context of the problem analyzed in the article, the graduate's personality should be shaped by both universal human traits and qualities, as well as original national and individual uniqueness. Thus, the

methodology of formation and development of the growing personality should contain both universal and national-specific methods, techniques and technologies.

The author notes that the problem of the ratio of national and international is one of the acute problems of applied psychology and psychological practice.

The main problem of unsystematic application of methods and techniques of psychological practice is to determine the “blurring” or uncertainty of methodological principles in modern Ukrainian applied psychology, the absence or eclecticism of the methodological position of the psychologist. The root of the problem is still at the level of professional training in higher education.

Also, the lack of methods for verified assessment of the effectiveness of psychological correction calls into question the very possibility of determining the level of professional training and certification. Indicative is the problem of translation of classical psychological textbooks, monographs.

Key words: *education reform; applied psychology; psychological practice; cultural and historical content; the methodology of applied psychology; combination of national and international; psychological experience.*

Панок В. Проблема национальной идентичности в прикладной психологии в условиях реформирования образования.

Аннотация.

Реформы, которые сейчас происходят в украинском образовании, касаются основных устоев образовательной системы. В контексте образовательных реформ обязательным пунктом является необходимость переосмысления всей системы методического и психологического обеспечения образования. Психологическое сопровождение образовательных реформ должно обеспечить активную деятельность психологической службы. Значительная часть инструментария, применяемого в деятельности практических психологов и социальных педагогов, должна быть признана культурно обусловленной. В статье определены главные условия решения проблемы соотношения национального и интернационального на уровне методологии прикладной психологии, а также психологической практики.

Ключевые слова: *реформа образования; прикладная психология; психологическая практика; культурно-исторический смысл; методология прикладной психологии; условия сочетание национального и интернационального; психологическая практика.*

Стаття надійшла до редколегії 7 травня 2020 року